Helal Kazanç

Allah Teâlâ'ya hamd, Resulüne, âl ve ashabına salat-u selam olsun. Bu ayki konumuz ihlastır. Malum olduğu üzere ihlas, helal yemekten geçer, helal yemek de **helal kazanç**tan.

Yiyeceğin helal olmaması, ibadetlerin kabulünden, dualara varıncaya kadar tesir eden en önemli bir husustur. Asrımızda hastalık halini alan ibadetlerde huşusuzluk, dualarımızın kabul olmayışı ve Müslümanların tefrikaya düşmelerini, bu tesire bir misal olarak verecek olsak mübalağa yapmış olmayız. Bu sebeple bize ayrılan köşemizde helal kazanç konusuna yermeyi uygun gördük. Allah Teâlâ muvaffak eylesin. Âmin.

Meşrû / Helal Kazanmanın Gereği

Hiç şüphesiz bizler başıboş yaratılmış varlıklar değiliz. Dünya hayatında sorumsuzca, nefsanî arzularımız doğrultusunda yaşama hakkını kendimizde göremeyiz. Nitekim bu hakikati Kur'an-ı Kerim şu şekilde haykırmaktadır: **"Yoksa sizi boşuna/faydasız yarattığımızı ve bize** (öldükten sonra) **tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız"** Mü'minûn/115

Diğer bir ayet-i kerimede: **"Ben cinleri ve insanları, ancak** (beni bilip) **bana kulluk etsinler diye yarattım"** Zâriyât/56

Ayet-i Kerimelerden de anlaşılacağı üzere birtakım vazifelerimiz vardır. Bu vazifeler; sadece namaz, oruç, hac gibi ibadetler değildir. Buluğ çağından öleceğimiz güne dek; evlilik hayatından insanlarla olan muamelelerimize varıncaya kadar diğer bir ifadeyle "a"dan "z"ye hayatımızın bütün evrelerini, dinin tayin ettiği ölçüler içerisinde yaşamakla yükümlüyüz.

Buna göre bizler kimseye muhtaç olmadan hayatımızı devam ettirebilmemiz, çoluk-çocuğumuz gibi bakmakla sorumlu olduğumuz kişilerin nafakasını temin etmemiz için meşru yollardan mal, mülk edinmemiz, çalışıp kazanmamız diğer bir ifadeyle rızkımızın peşinden koşmamız tıpkı ilim gibi farz telakki edilmiş, ibadet ve cihat gibi kutsal bir davranış olarak nitelendirilmiştir.

Helal Kazanma Yolları

Yüce dinimiz, kazanç yollarıyla ilgili toplumun şart ve imkânlarına, kişinin kabiliyetine göre şekillenmesine müsaade etmiştir. Şu kadar var ki; mal, mülk edinirken meşruiyet ilkesini esas almış hırsızlık, gasp, faiz, rüşvet, fuhuş, kumar ve emsali haksız kazanç yollarını yermiştir. Bu tür yollarla elde edilen kazanca hiçbir değer atfetmemiştir.

Allah Teâlâ'nın yarattıkları arasında herhangi bir şeyi sahiplenme, yani mülk edinme sadece insana bahşedilmiş bir hassedir. İnsan için kullanılan "falan şeyin sahibi" ifadesi, diğer canlılar için kullanılmaz.

İnsan oğlunun mülk edinme isteği; henüz iyi ve kötüyü tam olarak ayıramayacağı yedi yaşın altındaki dönemde başladığını müşahede etmekteyiz.

Nitekim bu yaştaki çocuklarımızdan oyuncağı hakkında sıklıkla duyduğumuz; “bu benimdir” ifadesi bu davayı desteklemektedir. Bu da bize bu duygunun yaratılış olarak insan fıtratına yerleştirilmiş bir özellik olduğunu göstermektedir.

Sınavı kazanmak amacıyla dünya âleminde çeşitli arzular içerisinde yaratılan insan, mal edinmeye karşı fıtratında bulunan isteği meşru yoldan karşılayabilmesi için İslam fıkhının rehberliğine muhtaçtır. Yüce dinimiz, örf ve maslahatı da dikkate alarak bu konuyu ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerle beyan etmiştir.

Helal Yemek Hakkında Bazı Âyetler

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir Nisa/29

“Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah’a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiyin ve Allah’a şükredin” Bakara/172

Geçimini haramla sağlayıp Allah yolunda sefere çıkmış bir kişi hakkında Sevgili Efendimizin (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **“Sonra Peygamber Efendimiz** (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) **bir adamı anlattı; uzunca bir sefere çıkmış, saçı-başı dağınık, toz içinde, ellerini semaya uzatmış şöyle diyor: “Ey Rabbim!.. Ey Rabbim!..” Hâlbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır. Bütünüyle haramla beslenmiş olan bu adamın duasına nasıl icabet edilsin?** Müslim/2393

Buradan da anlaşılacağı üzere mülk edinmekte aranan en önemli şart; elde edilecek olan eşyanın helal mallardan olmasıdır.

Helal Mülk Edinmek

Bir şeyi mülk edinmek için temelde referans alınması gereken iki önemli husus vardır. Bunlardan biri bulunmadığı takdirde elde edilecek olan mülk, habis/pis mülk olacaktır:

- Mülk edinilecek şey, Allah Teâlâ katında mal olma niteliğini bulundurmalı
- Mal olan bir şey, İslam’ın izin verdiği mülk edinme yollarından biriyle elde edilmeli

Mal

Sözlükte; insanın malik olduğu her türlü eşya olarak tanımlanan malın dini literatürdeki tarifi hakkında âlimler, söz birliğine varamamışlardır. Bunun doğal sonucu olarak mala dair birden fazla tarif yapılmış ve hangi şeylerin mal sayılacağına dair farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Biz burada “**mecelle**” heyetinin de son olarak kabullendiği ve İslam aleminde kabul gören tarifi aktaracağız:

“İnsan tabiatının meylettiği ve üzerinde tasarruf yetkisi olup başkalarını o

şeyde tasarruf etmekten menetmeye yetkili olduğu şeydir. Bu tanıma göre tescil, telif gibi menfaatler de maldır.”[1]

Mal, mülk edinmenin en başta gelen şartlarındandır. Ancak daha önceden de beyan ettiğimiz üzere bir şeyin mal olması, helal mülk olması için yeterli değildir. Âlimlerimiz beş çeşit mülk edinme yolundan bahsetmişlerdir. Bu yolların dışında farklı bir yolla elde edilecek malın haram yoldan elde edilmiş olacağına dair söz birliği içerisindedirler.

Meşru Yoldan Mülk Edinme

1. Akit yoluyla mülk edinme

Tarafların karşılıklı rızalarına dayalı olarak değer taşıyan iki şeyi belli ölçüler çerçevesinde takas etmesi veya meccanen vermesidir.

Misal: Para veya buğday veya da eski bir eşyayı verip karşılığında yeni bir eşya almak veya başkası tarafından meccanen hibe edilen bir malı kabul etmek

Akit yoluyla mülk edinmeden maksat; kişinin mülkündeki bir malı caiz olan alışveriş, kiralama, sulh, havale, hibe emsali akit türlerinden herhangi biri vesilesiyle bir başkasının mülküne intikal ettirmesidir.

Bu yolla elde edinilen mal, daha önce sahipsiz olmayıp, başka kimsenin mülkünde bulunmaktadır. Bundan sonra o mal, ya kişinin mülkünde yok olana kadar devam edecek ya da aynı şekilde yok olana kadar bu tür akitlerle veya miras yoluyla intikal edecektir.

Karşılıklı malları değiştirmek suretiyle yapılan **muavaza akitleri**ne zaman zaman yenilerinin eklenmesi, yani Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) döneminde bulunmayan yeni akit türlerinin çıkması mümkün olup olmayacağına dair farklı görüşler olsa da bu konuda tercih edilen görüş şu şekildedir:

Bir akit türünün oluşturulabilmesi için hakkında delil bulunmasına gerek yoktur. Ancak ihtiyaç olmadıkça ya da toplumda önü alınamayacak şekilde yayılma bulunmadıkça yeni bir akit türü oluşturmak caiz değildir. İhtiyaç duyulması veya önü alınamayacak derecede yaygınlaşması halinde oluşturulacak bir akit, dinde yasak olan bir uygulamayı içermemelidir. Aksi takdirde caiz olmayacaktır.

2. Mubah malın elde edilmesi yoluyla mülk edinme

Dağ, orman ve emsali yerlerdeki sahipsiz ağaç, ot, toprak ve benzeri sahipsiz olan malların ele geçirilmesidir. Diğer bir ifadeyle doğası itibarıyla sahipsiz olan malları elde ederek sahiplenmektir.

Misal: Dere kenarlarındaki sahipsiz ağaç, dal ve odunları toplamak.

Bu kısmın en belirgin özelliği mülk edinilen malın daha önce bir sahibinin bulunmamasıdır.

Allah Teâlâ’nın insan için yarattığı bütün mubah yani sahipsiz mallar, bu

yolla mülk edinilebilir. Avlanmak, dağ ve orman gibi yerlerdeki kendiliğinden biten ot ve ağaçları toplamak, deniz, akarsu ve göl gibi yerlerin suları, yağmur suları, madenler ve daha nice mal türleri hep bu yolla mülk edinilebilir.

Sahiplenilmesi mubah olan malların ele alınarak sahiplenilmesinde gözetilmesi gereken en önemli husus; mülk edinilmeleri sonucunda kamu zararına sebebiyet vermemesidir. Buna göre; toplum zararına sebep olacağı düşüncesiyle bu tür mubah malların devlet otoritesi tarafından mülk edinilmesine yasak getirilmesi mümkündür. Bu yasak konulduktan sonra elde edilmeleri caiz olmayacak, aksine kamu hakkına tecavüz olacaktır. Zira kamu menfaati, bireyin menfaatinden önceliklidir.

3. Miras yoluyla mülk edinme

Varisi sayıldığı kişinin ölümünden sonra miras yoluyla mal elde etmek.

Kişi öldüğünde geriye bıraktığı mallarına miras denir. Borçlu ölmesi durumunda borcu karşılayacak miktar veya bıraktığı malın üçte birini geçmeyen vasiyetlerini karşılayacak miktar miras kapsamında değerlendirilmez. Bunlar hak sahiplerine verilir. Aynı şekilde kefen ve teçhizat için yeterli olacak miktar miras olarak değerlendirilmez.

Bunlardan arta kalan dinin belirlemiş olduğu kişilere yine dinin belirlediği ölçülerde taksim edilir.

Kabul edilen görüşe göre; öldüğü an itibarıyla başkasının hakkının taalluk etmediği bütün malları, ölen kişinin varislerinin mülkü olur.

Mirasın diğer iki mülk edinme yollarından temel farkı; varisin ölenin malına malik olmasının zorunlu olması yani varisin tercihine bırakılmadan mülkiyetin gerçekleşmesidir. Varis bu mala sahip olmama hakkına sahip değildir. Keza kişi ölmeden önce mirasçısı olacak kişileri mirastan men etme hakkına da sahip değildir.

Ölüm gerçekleştikten sonra varis dilerse başkasına hakkını kendi rızasıyla devredebilir. Buna göre; aralarında anlaşmaları durumunda varisler, başka şekilde de taksim yapabilirler.

Ölen kimsenin varisi olmaması durumunda malları devlete kalır.

4. Eldeki maldan kazanılan/doğan mülk

Misal: Sahip olduğu hayvanın doğurmasıyla elde edilen buzağı veya kiraya verilen akardan elde edilen gelir gibi.

5. Şuf’a hakkıyla mülk edinme

Bu bir tür hak olup kişiye mülk edinme hakkı sağlar. **Şuf’a hakkı**; alıcının satın almış olduğu taşınmaz malı rızası olmaksızın maliyetini vererek sahip olmasıdır.

Misal: Sahip olduğu arazinin bitişiğinde başkasına satılan bir araziyi şufa

hakkına sahip olma gerekçesiyle aynı bedel ile satın almak. Şuf'a hakkı; alıcının satın almış olduğu taşınmaz malı rızası olmaksızın maliyetini vererek sahip olmasıdır.

Netice

Bu anlatılanlar İslam'a göre meşru mal edinme yollarıdır. Bu yollar dışındaki kumar, hırsızlık, faizli işlemler ve emsali mülk edinme yolları caiz olmayıp bu şekil elde edilen kazanç haram olarak değerlendirilir.

Ayrıca alışveriş gibi helal mülk edinme yollarını kullanarak elde edilecek kazançta karşı tarafı aldatmamak da asıldır. Ürettiği veya sattığı mal kaliteli olup aldatıcı bilgilerden uzak durarak mal edinme elbette Müslümanda olması gereken bir vasıftır. Yanlış ve yanıltıcı bilgi, kalitesiz üretim ve aldatıcı hal ve hareketler Müslüman kimliğine yakışmayan vasıflardır. Kişi Müslümana yakışmayan bu tavırlarla her ne kadar kazanıyor gözükse de hakikatte şahsi, maddi ve manevi olarak kaybetmektedir.

Ebu Hureyre'nin (Allah ondan razı olsun) rivayetine göre, **Peygamber Efendimiz** (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) pazarda buğday yığınının yanından geçiyordu. Elini yığının içine soktu. Parmakları ıslandı. Bunun üzerine satıcıya;

– "Bu nedir?" diye sorduğunda satıcı;

– "Ya Resulallah! Yağmur sebebiyle ıslanmıştır" dedi.

Bu cevap üzerine Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem);

– "İnsanlar görsün diye ıslanan tarafı üst tarafa çıkarsaydın ya" buyurdu ve sözlerine şöyle devam etti: "Aldatan bizden değildir." *Müslim, bab:45 No:295*

Müslüman, aldatan ve kandıran olmamalıdır. Aksine zarar etse de doğru söyleyen, inancının gereğini yapan, yaptığı işin hakkını veren, dürüstlüğü ve vefasıyla hareket eden olmalıdır. Şu üç günlük dünya hayatında bu tür haram yollarla kazanç elde etmekten Allah Teâlâ hepimizi muhafaza buyursun. Âmin!

---

[1] Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'nin 126. maddesi olan malın tanımında menfaat ve borçlar tarif dışında bırakılmıştır. Ancak 1916 yılında kurulan Mecelle Ta'dil Komisyonu birçok maddede değişiklik yaptıkları gibi 126. maddede de değişiklik yaparak menfaat ve alacakları da içersin diye malı şu şekilde tanımlamışlardır: **"Mal ondan münâfese ve bezl câri olan şeydir."** (Ahmet Akgündüz; Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye s:70)

Münâfese; Başkasında görülen bir kemale imrenip ona yetişebilmek ve daha ileri gidebilmek için, nefislerin nefasette, iyi şeylerde yarışması hissidir ki, nefsin şerefinden ve uluvv-i himmetinden neş'et eder. Haset ile arasında fark açıktır. Haset eden kimse, kemale düşmandır; haset ettiği kimsenin zararından, nimetinin zevalinden memnun olur. Münafis, yarışçı ise kemale âşıktır. O, karşısındakinin sukutunu değil; kendisinden daha ileri gitmesini

ister. **Bezl;** Bol, bol verme. Esirgemeden vermek. (Osmanlıca-Türkçe Büyük Lügat)